

которые являются сопоставимыми и достаточными по объему, что обеспечивает возможность сравнительного анализа и достоверность его результатов.

Ключевые слова: корпус текстов, сравнительный анализ, Г.Манн, К.Ушинский.

Summary

M.L.Vakhovskyi

Text Corpus Formation for the Comparative Analysis of Educational Views of H.Mann and K.Ushynsky

The article provides the basic principles of text corpus formation to carry out a comparative analysis of the views of the American educator and educational activist Horace Mann and the outstanding national educator Konstantin Ushynskyi. Educational activity of H. Mann and K. Ushynsky are from the same historical period, and their pedagogical ideas have a lot in common. Therefore, a comparative analysis of American and Ukrainian researchers will help with better understanding of the characteristics of schooling and educational thought in the USA and Ukraine. The article shows that the text corpus as an information system is characterized by such features as representativeness, volume and annotation. It is proved that at a stage of formation of a corpus it is necessary to ensure that the selected pedagogical texts correspond with the key range of problems, in the context of which the units of comparative analysis are singled out. The corpus of texts includes The Twelve Annual Reports to the Massachusetts Board of Education, prepared by Horace Mann in 1837-1848, as well as the articles and fundamental works of Konstantin Ushynskyi that are comparable and sufficient in volume that allows results of the comparative analysis to be accurate and trustworthy.

Key words: text corpus, comparative analysis, Horace Mann, Konstantin Ushynskyi.

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК: 373.2(091)(477)

О.А.ВЕНГЛОВСЬКА,
старший викладач
(м.Київ)

Джерельна база дослідження розвитку дошкільної освіти на Київщині в другій половині XX – на початку XXI століття

У статті висвітлено результати студіювання джерельної бази з проблеми розвитку дошкільної освіти на Київщині в другій половині XX – на початку XXI століття. Характеристика різних груп джерел представлена з урахуванням сучасних методологічних підходів до класифікації історіографічних праць та джерел дослідження. Подано аналітичний огляд опублікованих та неопублікованих документів, серед яких: статистичні збірники, матеріали науково-практичних конференцій, нарад із питань дошкільної освіти; рішення виконавчих комітетів Київської міської, обласної, районних та сільських рад депутатів трудящих, матеріали та довідки перевірок роботи дитячих садків у м.Києві та Київській області. Окрему групу джерельної бази склали законодавчі й нормативні акти Української РСР та України періоду незалежності.

Ключові слова: джерельна база, історико-педагогічна література, розвиток дошкільної освіти.

Постановка проблеми у загальному викладі... Удосконалення стратегій розбудови сучасної дошкільної освіти потребує вивчення її генези в різних регіонах України. Значний інтерес для студіювання становлять здобутки дошкільної освіти на Київщині в другій половині XX – на початку XXI століть, оскільки територіальна близькість Київської області та м.Києва як економічного, культурного, наукового й освітнього центру України, сприяла тому, що дошкільні заклади цієї області, зокрема й столиці України, були провідними установами для експериментального втілення наукових ідей, трансляторами передового педагогічного досвіду.

Аналіз досліджень і публікацій... Джерельна база будь-якого історико-педагогічного дослідження є ключовою у реконструкції явищ і процесів, формуванні об'єктивного, цілісного бачення розвитку різних історико-педагогічних феноменів в Україні, зокрема й такого, як дошкільна освіта.

При вивченні та виокремленні груп джерел із проблеми розвитку дошкільної освіти на Київщині в окреслених хронологічних межах послуговувалися методологічними підходами до класифікацій джерелознавчої бази історико-педагогічних досліджень, що висвітлено в дослідженнях О.Адаменко (поєднання якісної й кількісної стратегій як методології історико-педагогічного дослідження) [22, с.173–181], Л.Ваховського (використання автентичних джерел в історико-педагогічних дослідженнях) [22, с.153–160], Н.Гупана (методологічні підходи до історико-педагогічних знань) [10], Д.Раскіна (авторська класифікація писемних джерел: документальні,

дидактичні, оповідні) [32, с.85–98], О.Сухомлинської (реконструкція історико-педагогічних феноменів із позиції соціокультурного, аксіологічного підходів) [37].

Формулювання цілей статті... На основі студіювання сучасних підходів до вивчення історико-педагогічної проблематики виокремити та охарактеризувати джерелознавчу базу дослідження розвитку дошкільної освіти на Київщині в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу... Розвиток дошкільної освіти на Київщині в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття відбувався в руслі двох освітніх парадигм: радянської [37, с.62] та національної, початком розвитку якої було проголошення державного суверенітету України [37, с.65].

Дослідження історіографії дошкільної освіти зазначеного періоду передбачає вивчення та аналізу наукових праць, систематизованих й умовно розподілених на чотири групи. Серед них:

- праці, в яких розкрито окремі аспекти розвитку дошкільного виховання як складової освітньої системи Української РСР;
- праці, в яких висвітлено розвиток дошкільної освіти в Україні на різних історичних етапах;
- праці, в яких досліджено регіональні особливості розвитку дошкільної освіти;
- наукові праці, в яких обґрунтовано теоретико-методологічні підходи до періодизації національної освіти.

Вивчення першої групи праць, у яких розкрито історію розвитку народної освіти (А.Бондар [4], М.Гриценко [8], М.Гриценко [9]) уможливило простежити витoki становлення та особливості розвитку народної освіти в Українській РСР до 60-х років ХХ століття. У них фрагментарно розглянуто еволюцію дошкільного виховання на засадах радянської парадигми історіографічної науки, з ідеологічних позицій оцінено його здобутки.

Варто зауважити, що в радянській історіографії розвиток народної освіти в Українській РСР розглянуто з позиції класового підходу. В історіографічних джерелах майже не висвітлено питань дошкільного виховання, воно розглядалось у загальній системі радянської освіти.

До другої групи праць увійшли праці сучасних науковців (монографії, дисертаційні дослідження, підручники, посібники, наукові статті), що розглядають різні аспекти становлення й розвитку дошкільної освіти в Україні у різні історичні періоди, а саме: особливості становлення й розвитку дошкільної освіти в Україні (Л.Артемova [2], О.Бондар [5], С.Попиченко [28], І.Улюкаєва [39], Т. Філімонова [41]), педагогічної думки в галузі дошкільної освіти (З.Борисова [42]), діяльність навчально-виховного комплексу «школа-дитячий садок» (В.Кузь [25]), розвиток змісту, форм, методів передшкільної освіти (Т.Степанова [34; 35], М.Чернявська [43]), розвиток мережі дошкільних навчальних закладів у роки незалежності України (І.Улюкаєва) [40].

Третю групу праць складають дослідження, що висвітлюють регіональні особливості розвитку дошкільної освіти. До таких дисертаційних робіт відносимо роботу З.Нагачевської, в якій розкрито передумови та особливості формування суспільного дошкільного виховання у Східній Галичині, а також діяльність громадських рухів наприкінці ХІХ століття у боротьбі за утвердження ідей суспільної організації виховання дітей дошкільного віку на національному ґрунті [24].

У дисертаційному дослідженні Г.Рего розкрито особливості становлення суспільного дошкільного виховання на Закарпатті у межах Австрійської (Австро-Угорської) імперії. Автор висвітлила напрями діяльності громадського руху за виховання дітей дошкільного віку в Закарпатті наприкінці ХІХ – початку ХХ століть, нормативно-правову базу суспільного-дошкільного виховання. Дослідниця довела позитивний вплив досягнень минулого на розвиток сучасної освітньої парадигми дошкільної освіти [33].

У дисертаційному дослідженні «Розвиток відомчих дошкільних закладів у Донбасі наприкінці 50-х – початку 90-х років» С.Дітковська узагальнила набутий досвід дошкільного виховання регіону, проаналізувала історіографію розвитку дошкільної освіти, її програмово-методичне забезпечення, зміст роботи відомчих дитячих садків радянського періоду [12].

Заслуговує на увагу дисертаційне дослідження Г.Євтушенко «Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку освіти в умовах реформування економіки (на прикладі Київської області)» [15], в якому автор характеризує тенденції та регіональні особливості розвитку освіти у Київській області. Значну увагу Г.Євтушенко приділяє й дошкільній освіті, впливу соціально-економічних, демографічних чинників на її розвиток, висвітлює негативні тенденції у системі дошкільної освіти Київської області в 90-х роках ХХ століття: скорочення мережі, зменшення народжуваності, комплектування дошкільних навчальних закладів кваліфікованими педагогічними кадрами [15, с.67–72].

Автори дисертаційних досліджень, у яких розкриваються історія дошкільної освіти, особливості формування нормативної та програмово-методичної бази в історичному аспекті, регіональні особливості розвитку дошкільної освіти, збагатили історіографію дошкільної освіти.

До четвертої групи праць відносимо праці українських учених, що опосередковано чи

безпосередньо з позицій соціокультурного, ціннісного підходів висвітлюють хронологію історико-педагогічних подій: підходи до періодизації історико-педагогічної науки (О.Сухомлинська) [37], розвитку національної школи (Б.Ступарик) [36], вітчизняної педагогіки (Н.Антонець [1], Л.Артемова [2], В.Гамалія [6], Л. Березівська [3], Н. Дічек [13], Т.Філімонова [41]). Зважаючи на хронологічні межі дослідження, важливим для періодизації процесу розвитку дошкільної освіти є науковий доробок О.Сухомлинської, у якому обґрунтовано основні методологічні підходи до аналізу розвитку педагогічної думки та освіти в Україні [37]. У праці «Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем» [37, с.66–67] О.Сухомлинська обґрунтувала сучасні принципи періодизації процесу розвитку педагогічної думки й освіти, визначила їх основні періоди й етапи в історико-педагогічному контексті [37, с.66–67]. Важливим є обґрунтування вченою соціокультурного, культурно-антропологічного, педагогічного підходів до вивчення розвитку педагогіки [37, с.66–67].

Окрему групу джерел, що сприяють з'ясуванню особливостей розвитку дошкільної освіти на Київщині у другій половині ХХ – на початку ХХ століття становлять неопубліковані джерела з фондів архівів. Вагомими для розкриття окресленої проблеми є документи, що зберігаються в фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Державного архіву Київської області, Державного архіву м.Києва.

Так, у ЦДАВО України документи, що розкривають особливості розвитку дошкільної освіти в Україні та на Київщині в окреслених хронологічних межах зберігаються в фонді № Р-2 «Кабінет Міністрів України (Рада Народних Комісарів Української Соціалістичної Радянської Республіки (РНК УСРР, Раднаркому УРСР), м.Харків, з 1935 р. – м. Київ (початкова дата: 1920 р., кінцева дата: 1946 р.)» та фонді № 166 «Міністерство народної освіти УРСР (Народний комісаріат освіти УСРР). 1917-1988 рр.».

Науковий інтерес для з'ясування передумов розвитку дошкільної освіти на Київщині у першій половині ХХ століття становлять Постанови Ради Народних Комісарів УРСР (справа № 97), що розміщені у фонді № Р-2.

Серед матеріалів фонду № 166 вагомими є такі документи Міністерства народної освіти Української РСР як: директивні вказівки (справи № 5198, №7123, №7600, № 8036, № 8589), довідки до Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України про дошкільне виховання (справи № 5199, № 8693), доповідні записки до Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України (справи № 202, № 1185, № 3250, №4028, №7601, № 8037, № 8038, № 8588, №8799), зведені статистичні звіти про дитячі садки (справи № 2740, № 2742, № 4820), рішення колегій (справи №9089, № 9090, № 9095, № 9096, № 9207, № 78, № 113, № 115, № 122).

Вагомими для студіювання є річні звіти Київського міськвно та Київського облвно про роботу дитячих садків м.Києва та області (справи №1195, №2989, № 3258) та річні звіти Київського обласного та Київського міського інститутів підвищення кваліфікації вчителів (справи № 4303, № 4615, № 4616, № 6946, № 6947, № 7425, № 7426). Вивчення цих документів уможливило виокремлення специфіки дошкільної освіти Київщини, порівняння її здобутків із іншими регіонами України. Так, вивчення постанов Пленумів ЦК КПРС та ЦК КПУ надало можливість з'ясувати вплив соціально-економічних, політичних чинників на розвиток дошкільного виховання (1958–1991). На основі систематизації матеріалів доповідних записок до Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України з питань дошкільного виховання визначено особливості розвитку дошкільного виховання на Київщині в радянський період.

Опрацювання звітів і рішень Колегії Міністерства освіти УРСР, узагальнення інформації про стан навчально-виховної роботи сприяли розкриттю передового педагогічного досвіду роботи дитячих садків Київщини, виявленню тенденцій розвитку мережі дошкільних закладів у регіоні (1958–1991рр. ХХ століття).

Статистичні звіти Міністерства освіти УРСР надали можливість узагальнити дані про кількість дошкільних закладів, розкрити динаміку розвитку мережі різних типів дошкільних закладів, кількість дітей дошкільного віку, охоплених закладами суспільного виховання, визначити суспільні потреби у дитячих садках, якісні та кількісні показники кадрового забезпечення вихователів, завідувачів дошкільних закладів на різних історичних етапах.

Важливе значення для нашого дослідження мають директивні документи Управління дошкільного виховання Міністерства освіти УРСР, що містять методичні листи з роз'ясненням особливостей роботи з дітьми дошкільного віку, навчальні плани курсів та семінарів із підвищення кваліфікації педагогічних кадрів для дитячих садків.

Значний пласт джерел щодо розвитку дошкільної освіти Київщини складають документи Державного архіву м. Києва (фонд Р-4 «Управління народної освіти виконавчого комітету Київської міської ради народних депутатів та його профспілковий комітет. 1927–1941, 1943–1988»). В описах 1 та 2 містяться матеріали Київського міського відділу освіти (звіти про роботу дошкільних закладів,

статистичні звіти, плани розгортання мережі, протоколи нарад, акти перевірок дошкільних закладів, доповідні записки завідувачів дошкільними закладами) [11].

Детальну інформацію про організаційні засади діяльності сезонних та постійно діючих дитячих садків у колгоспах і радгоспах Київської області, їх матеріально-технічне забезпечення, розвиток мережі різних типів дошкільних закладів, якісний та кількісний склад спеціалістів із дошкільного виховання подано у документах Державного архіву Київської області (фонд Р-144 «Виконавчий комітет Київської обласної ради народних депутатів. Відділ народної освіти»). В описах 9 та 10 подано такі документи Київського обласного відділу освіти як: інформації (справа № 2787), звіти про роботу дошкільних закладів (справи № 448, № 1319), акти перевірок роботи дошкільних закладів (справа № 446), статистичні звіти (справа № 1760). Вивчення протоколів Виконавчого комітету Київської обласної ради депутатів трудящих (фонд Р-880) поглиблюють розкриття регіональної специфіки дошкільної освіти. Окремі документи із фондів Державного архіву м. Києва та Державного архіву Київської області уперше введено до наукового обігу.

Окрему групу джерел становлять нормативно-правові документи, а саме: Закон Верховної Ради СРСР «Про зміцнення зв'язку школи із життям та про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР» (1958) [16], Закон Верховної Ради УРСР «Про зміцнення зв'язку школи із життям та про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» (1959) [17], постанови Ради Міністрів СРСР та ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР «Про заходи щодо подальшого розвитку дитячих дошкільних установ, поліпшення виховання та медичного обслуговування дітей дошкільного віку» (1959) [14], «Про розгортання сітки дошкільних дитячих закладів у колгоспах і радгоспах Української РСР» (1963) [14, с. 25-27]; «Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту» (1973) [26], Постанова ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР «Про стан і заходи по дальшому розвитку дошкільного виховання в республіці» (1974) [31]; Постанова «Про основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи» (1984) [30]; Закони України «Про освіту» (1991) [19], «Про дошкільну освіту» (2001) [18].

За результатами вивчення нормативно-правового забезпечення розвитку дошкільної освіти в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття нами було з'ясовано, що: дошкільна освіта розвивалась відповідно до запитів та потреб суспільства, що визначались у положеннях партійних органів, резолюціях з'їздів (1958–1991) та врахуванні запитів суспільства, батьків та дітей, що відображено у Законах України, Постановах Кабінету Міністрів України, наказах, листах Міністерства освіти і науки України (із 1991 року); змінено модель дошкільної освіти з тоталітарної (1958–1991) на особистісно орієнтовану (з 1991 року); змінено систему регулювання дошкільної освіти з централізованої (1958–1991) на децентралізовану (з 1991 року); Законом України «Про дошкільну освіту» (2001 року) започатковано новий етап у розвитку дошкільної освіти; батькам надано право обирати дошкільний навчальний заклад та форму здобуття дитиною дошкільної освіти.

Значно збагатили джерелознавчу базу нашого дослідження описи передового досвіду дошкільних закладів у педагогічній пресі (журнал «Дошкільне виховання»), авторських методик і програм дало змогу схарактеризувати особливості внеску педагогів Київщини в розвиток дошкільного виховання (освіти). Ці матеріали складають окрему групу джерелознавчої бази проблеми.

Так, розвиток дошкільного виховання на Київщині, проблеми навчання і виховання дітей у другій половині ХХ століття, досвід роботи передових педагогів дошкільних закладів Київщини, форми підготовки педагогічних кадрів для дитячих садків розглянуто у статтях Г.Голубівської «Разом із громадськістю» (1968) [7], В.Мазуренко «Любити і берегти рідну природу» (1980) [20], Н.Махової «Знати і наслідувати кращих» (1966) [21], В.Помагайби «Проблема навчання грамоти дітей шести років» (1963) [27], Т.Мусяченко «Пошуки ефективних шляхів удосконалення педагогічного процесу» (1968) [23], А.Тимчика «Нові рубежі киян» (1981) [38], І.Щербакової «Школи готують сестер-вихователюк» (1963) [44]. Усі вони опубліковані в педагогічному журналі «Дошкільне виховання».

У процесі вивчення історіографії та джерельної бази дослідження розвитку дошкільної освіти на Київщині у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть виявлено значний інтерес науковців до проблем розвитку освіти як цілісної системи та дошкільної освіти як її складової. З'ясовано, що у радянський період дошкільна освіта на регіональному рівні ґрунтувалася на єдиних загальнодержавних нормативно-правових засадах, однак географічне розташування, демографічна ситуація та педагогічна традиція впливали на її особливості.

Висновки... Аналіз історіографії та джерельної бази дослідження засвідчив, що дошкільна освіта як історико-педагогічне явище формувалась відповідно до соціально-економічного розвитку країни, запитів суспільства на виховання і навчання дітей дошкільного віку, розвитку педагогічної думки та практики.

Джерельний пошук показав, що попри інтерес до вивчення різних аспектів дошкільного виховання проблема розвитку дошкільної освіти на Київщині не знайшла належного висвітлення в працях науковців. Наявність пласту досліджень дошкільного виховання в Україні та на регіональному рівні, засвідчує зростання зацікавленості вчених до таких проблем з 90-х років ХХ століття. Вивчення історіографічних праць, опублікованих у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття дає підстави стверджувати про відсутність цілісного дослідження розвитку дошкільної освіти на Київщині в означених хронологічних межах.

Запропонована стаття лише окреслює питання джерельної бази дошкільної освіти. Перспективним напрямом дослідження залишається обґрунтування критеріальної бази, принципів відбору історіографії проблеми розвитку дошкільної освіти на Київщині в окреслених хронологічних межах. Окреслені питання можуть бути предметом подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел та літератури:

1. Антонєць Н. Б. Русова Софія Федорівна / Н. Б. Антонєць // Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. Кн. 2 : навч. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – С. 136–145.
2. Артемова Л. В. Історія педагогіки України : підруч. / Любов Вікторівна Артемова. – К. : Либідь, 2006. – 424 с.
3. Березівська Л. Д. Реформи шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : документи, матеріали і коментарі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. : хрестоматія / Лариса Дмитрівна Березівська ; Ін-т педагогіки НАПН України. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. – 384 с.
4. Бондар А. Д. Розвиток суспільного виховання в Українській РСР (1917 – 1967) / Андрій Данилович Бондар. – К. : Вид-во Київського університету, 1968. – 227 с.
5. Бондар О. В. Становлення та розвиток системи дошкільного виховання в УСРР (1919-1933рр.) : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01 / Олександра Владиславівна Бондар. – Х., 2009. – 219 с.
6. Гамалія В. М. Освітня та педагогічна діяльність М. І. Пирогова в Україні (до 200-річчя з дня народження) / В. М. Гамалія // Наука та наукознавство. – 2010. – № 2(68). – С. 127–128.
7. Голубівська Г. Разом із громадськістю / Г. Голубівська // Дошкільне виховання. – 1968. – № 7. – С. 26–28.
8. Грищенко М. С. Нариси з історії школи в Українській РСР (1917 – 1965) / Михайло Семенович Грищенко ; [за ред. доцента С. А. Литвинова]. – К. : Рад. школа, 1966. – 260 с.
9. Грищенко М. М. Розвиток народної освіти на Україні за роки радянської влади / М. М. Грищенко. – К., 1957. – 44 с.
10. Гупан Н. Актуальні проблеми методології історико-педагогічних досліджень / Нестор Гупан // Рідна шк. : щомісячн. наук.-пед. журн. – 2013. – № 4/5. – С. 53–56.
11. Державний архів м. Києва: Анотований реєстр описів. – Т.2. Фонди радянського періоду та періоду незалежності України. – К., 2007. – 500 с.
12. Дітковська С. О. Розвиток відомчих дошкільних закладів у Донбасі наприкінці 50-х–початку 90-х років : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Світлана Олексіївна Дітковська. – Луганськ, 2004. – 202 с.
13. Дічек Н. П. Грищенко Микита Минович / Н. П. Дічек // Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. Кн. 2 : навч. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – С. 465–473.
14. Довідник завідуючого дошкільним закладом : основні та інструктивні документи. – К. : Рад. школа, 1970. – 380 с.
15. Євтушенко Г. І. Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку освіти в умовах реформування економіки (на прикладі Київської області) : дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01 / Євтушенко Ганна Іванівна. – К., 1998. – 194 л.
16. Закон об укріпленні зв'язу школи з життям і о дальнішому розвитку системи народного образования в СССР. – М. : Известия, 1958. – 31 с.
17. Закон про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР. – К. : Рад. шк., 1959. – 26 с.
18. Закон України «Про дошкільну освіту» : за станом на 25 листоп. 2005 р. // Верховна Рада України. – К. : Парламент. вид-во, 2005 – 32с. – (Серія «Законо України»).
19. Закон України «Про освіту» // Законодавство України про освіту : зб. законів. – К. : Парламент. вид-во, 2002. – 159 с.
20. Мазуренко В. Любити і берегти рідну природу / В. Мазуренко // Дошкільне виховання. – 1980. – № 8. – С. 11–12.
21. Махова Н. Знати і наслідувати кращих / Н. Махова // Дошкільне виховання. – 1966. – № 4. – С. 5–10.
22. Методологічні засади педагогічного дослідження : [моногр.] / авт. кол. : Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, В. С. Курило та ін. ; за заг. ред. В. С. Курила, Є. М. Хрикова ; Держ. закл. «Луган. Нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 248 с.
23. Мусіяченко Т. Пошуки ефективних шляхів удосконалення педагогічного процесу / Т. Мусіяченко // Дошкільне виховання. – 1968. – № 8. – С. 47–48.
24. Нагачевська З. І. Становлення і розвиток українського суспільного дошкільного виховання у Східній Галичині (1869 – 1939 роки) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Зіновія Іванівна Нагачевська. – К., 1995. – 204 с.
25. Наукові основи організації педагогічного процесу в навчально-виховному закладі «Школа-дитячий садок» / гол. ред. В. Г. Кузь. – К. : Наук. світ, 2001. – 79 с.

26. Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о народном образовании. – М. : Известия, 1973. – 39 с.
27. Помагайба В. Проблема навчання грамоти дітей шести років / Василь Помагайба // Дошкільне виховання. – 1963. – № 1. – С. 2–13.
28. Попиченко С. С. Розвиток теорії і практики дошкільного виховання в Україні (кінець XIX – початок XX ст.) : [моногр.] / Світлана Сергіївна Попиченко. – Умань : Софія, 2009. – 150 с.
29. Про заходи по дальшому розвитку дитячих дошкільних закладів, поліпшенню виховання і медичного обслуговування дітей дошкільного віку / Довідник завідуючого дошкільним закладом: основні та інструктивні документи. – К. : Рад. школа, 1970. – С. 20–23.
30. Про основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи : зб. документів і матеріалів / [пер. з рос.]. – К. : Політвидав України, 1984. – 110 с.
31. Про стан і заходи по дальшому розвитку дошкільного виховання дітей в республіці // Зб. наказів та інструкцій М-ва освіти Української РСР. – 1974. – № 22. – С. 3–7.
32. Раскин Д. И. Классификация историко-педагогических источников / Д. И. Раскин // Историкографические и методологические проблемы изучения истории отечественной школы и педагогики. – М., 1989. – С. 85–98.
33. Рего Г. І. Становлення і розвиток суспільного дошкільного виховання на Закарпатті (1836 – 1918 р.р.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ганна Іванівна Рего. – Івано-Франківськ, 2006. – 250 с.
34. Степанова Т. М. Еволюція змісту дошкільної освіти у другій половині XX століття : монографія / Тетяна Михайлівна Степанова. – К. : Слово, 2010. – 184 с.
35. Степанова Т. М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець XIX–XX століття) : [моногр.] / Тетяна Михайлівна Степанова. – К. : Слово, 2001. – 424 с.
36. Ступарик Б. М. Національна школа: витоки становлення : навч. посіб. / Богдан Михайлович Ступарик. – Івано-Франківськ, 1992. – 192 с.
37. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / Ольга Василівна Сухомлинська. – К. : А.П.Н., 2003. – 68 с.
38. Тимчик А. Нові рубежі киян / А. Тимчик // Дошкільне виховання. – 1981. – № 11. – С. 2–3.
39. Улюкаева І. Г. Становлення та розвиток дошкільної педагогічної освіти в Україні (1905 – 1941рр.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ірина Гереевна Улюкаева. – К., 1993. – 190 с.
40. Улюкаева І. Дошкільна освіта в Україні у 1991 – 2010 роках: історія та сучасність / Ірина Улюкаева // Імідж сучасного педагога. – 2010. – № 6–7 (105–106). – С. 46–47.
41. Філімонова Т. В. Дитяча гра в суспільному дошкільному вихованні України (70-ті роки XIX – кінець 20-х років XX ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Філімонова Тетяна Віталіївна. – К., 2003. – 190 арк.
42. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посіб. / за заг. ред. З. Н. Борисової. – К. : Вища шк., 2004. – 511 с.
43. Чернявська М. В. Естетичне виховання дітей у дошкільних закладах освіти України (друга половина XX століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. / Чернявська Марія Вікторівна. – Х., 2011. – 20 с.
44. Щербакова І. Школи готують сестер-вихователюк / І. Щербакова // Дошкільне виховання. – 1963. – № 5. – С. 46.

Аннотація

Е.А.Венгловская

Источниковедческая база исследования развития дошкольного образования на Киевщине во второй половине XX – в начале XI века

В статье представлены результаты изучения источников по проблеме развития дошкольного образования в г. Киеве и Киевской области во второй половине XX – в начале XXI века. Характеристика разных источников произведена с учетом современных методологических подходов к их классификации. В исследовании дано аналитическое обозрение опубликованных и неопубликованных документов, к которым относятся статистические сборники, материалы научно-практических конференций, совещаний по вопросам дошкольного образования; решения Исполнительных комитетов Киевского городского, областного, районного та сельского советов депутатов трудящихся, материалы и справки о результатах проверки работы детских садов в г. Киеве и Киевской области. Отдельную группу источниковедческой базы составляют законодательные и нормативные акты Украинской ССР и Украины периода независимости.

Ключевые слова: источниковедческая база, историко-педагогические источники, развитие дошкольного образования.

Summary

О.А.Venglovs'ka

The Historical Basis of the Pre-school Education Development in Kyiv and Kyiv Region in the second half of the 20th and beginning of the 21st century

The paper presents the results of a study on the problem of the sources of pre-school education in Kiev and Kiev region in the second half of 20th – beginning of 21st century. Characteristics of different sources are made with current methodological approaches to their classification. In the research the analytical review of published and unpublished documents, which include statistical collections, materials of scientific conferences, workshops on early childhood education, decisions of the Executive Committees of the Kyiv city, regional, district and village Council of People's Deputies, materials and information on the audit work of kindergartens in Kiev and Kiev region is given. A separate group of the source base are laws and regulations of the Ukrainian SSR and the Ukrainian independence period.

Key words: source materials, historical and pedagogical sources, the development of pre-school education.

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.